

BOGANMELDELSER

CHR. THORSEN: **Det kongelig oktroierede Sø-Assurance-Kompagni 1726—1926.** Et Bidrag til Dansk Søforsikrings Historie. Udgivet af det kgl. oktroierede Sø-Assurance-Kompagni. 1926. 551 S.

Dette bindstærke Festskrift adskiller sig i flere Henseender fra Vrimlen af slige Arbejder. Ikke alene er dets Udstyrelse baade fornem og solid, og Kristian Kongstads Tegninger af Portrætter, Friser og Vignetter giver det speciel kunstnerisk Værdi. Man finder her bl. a. en Række københavnske Prospekter og danske Skibstyper i fin og kræsen Gengivelse. Mere betydningsfuldt er det, at Forf. har opfattet sit Hverv ud fra ulige bredere Synspunkter end de fleste Festskriftskribenter. Vi er saa vant til, at Jubilæumsbøger rummer en Blanding af Panegyrik og overfladisk Historieskrivning, at der er Grund til at notere de forholdsvis sjældne Tilfælde, hvor det er anderledes. Thorsen er gaaet til Arbejdet med Videnskabsmandens Trang til at søge til Bunds, og han har staaet køligt iagttagende overfor det Selskab, hvis Historie han skulde skrive. Der er derfor kommet en Bog ud deraf, som vil bevare Værdien, naar Festen er glemt.

Hvad der i Forvejen findes af Forsikringshistorie af Betydning, er ikke just meget. Indenfor Livsforsikringen er der kun Grund til at nævne Statsanstaltens Festskrift fra 1893, indenfor Brandforsikringen Københavns Brandforsikrings fra 1913. For Søforsikringens Vedkommende har vi J. Larsens Bog om De private Assurandører fra 1886 og J. Schovelins om Den københavnske Sø-Assurance-Forening fra 1912, men ingen af disse to gaar dybere ind paa Søforsikringens Historie i Almindelighed. Iøvrigt er Dansk Søforsikringshistorie tidligere blevet behandlet af Albert Olsen (i „Assurandøren“ 1919) og af Thorsen selv, bl. a. i „Danmarks Søhandel og Søfart“ (1919) og i „Nationaløkonomisk Tidsskrift“ og „Historisk Tidsskrift“.

Naar Thorsen nu som Indledning til sit Festskrift har villet give den første samlede Fremstilling af Søforsikringens ældste

BOGANMELDELSER

CHR. THORSEN: **Det kongelig oktroierede Sø-Assurance-Kompagni 1726—1926.** Et Bidrag til Dansk Søforsikrings Historie. Udgivet af det kgl. oktroierede Sø-Assurance-Kompagni. 1926. 551 S.

Dette bindstærke Festskrift adskiller sig i flere Henseender fra Vrimlen af slige Arbejder. Ikke alene er dets Udstyrelse baade fornem og solid, og Kristian Kongstads Tegninger af Portrætter, Friser og Vignetter giver det speciel kunstnerisk Værdi. Man finder her bl. a. en Række københavnske Prospekter og danske Skibstyper i fin og kræsen Gengivelse. Mere betydningsfuldt er det, at Forf. har opfattet sit Hverv ud fra ulige bredere Synspunkter end de fleste Festskriftskribenter. Vi er saa vante til, at Jubilæumsbøger rummer en Blanding af Panegyrik og overfladisk Historieskrivning, at der er Grund til at notere de forholdsvis sjældne Tilfælde, hvor det er anderledes. Thorsen er gaaet til Arbejdet med Videnskabsmandens Trang til at søge til Bunds, og han har staaet køligt iagttagende overfor det Selskab, hvis Historie han skulde skrive. Der er derfor kommet en Bog ud deraf, som vil bevare Værdien, naar Festen er glemt.

Hvad der i Forvejen findes af Forsikringshistorie af Betydning, er ikke just meget. Indenfor Livsforsikringen er der kun Grund til at nævne Statsanstaltens Festskrift fra 1893, indenfor Brandforsikringen Københavns Brandforsikrings fra 1913. For Søforsikringens Vedkommende har vi J. Larsens Bog om De private Assurandører fra 1886 og J. Schovelins om Den københavnske Sø-Assurance-Forening fra 1912, men ingen af disse to gaar dybere ind paa Søforsikringens Historie i Almindelighed. Iøvrigt er Dansk Søforsikringshistorie tidligere blevet behandlet af Albert Olsen (i „Assurandøren“ 1919) og af Thorsen selv, bl. a. i „Danmarks Søhandel og Søfart“ (1919) og i „Nationaløkonomisk Tidsskrift“ og „Historisk Tidsskrift“.

Naar Thorsen nu som Indledning til sit Festskrift har villet give den første samlede Fremstilling af Søforsikringens ældste

Historie i Danmark, har han da haft gode Forudsætninger og enkelte literære Kilder, men han har maattet tage Arbejdet op fra Grunden og har fra sin tidligere Syslen med arkivalske Studier haft gode Betingelser derfor. Af utrykt Stof har han naturligvis først og fremmest benyttet Assurancekompagniets egne Bøger, men hvad der eksisterer af dem indskrænker sig væsentlig til Protokollerne fra Plenarforsamlingerne. — „Indtegningsbøgerne“ (Policeprotokollerne), der ogsaa er bevarede, kunde maaske med noget Udbytte underkastes en samlet statistisk Behandling, men det vilde kræve for megen Tid og for meget Arbejde i Forhold til det mulige Resultat. I Rigsarkivet har Thorsen gennemgaaet en Del Regnskaber over Leverancer til Hoffet, Hær og Flaade, gamle Retsprotokoller, Papirer vedrørende Handelskompagnierne, Priseregnskaber og de almindelige Registre. Af andre Arkivalier har han endelig benyttet bl. a. Helsingørs Tingbøger og Grosserersocietetets Arkiv. For at komme til fuld Klarhed over Linien i ældre dansk Søforsikring maatte man søge til udenlandske, især hollandske og hamborgske Arkiver, hvad der ved denne Lejlighed ikke har kunnet ske.

Ud fra trykt og utrykt Stof har Thorsen imidlertid kunnet fastslaa Hovedpunkterne i Søforsikringens ældste Historie her i Landet. I Middelalderen virkede Gilderne, som deres Skraaer udviser, som en Art gensidige Forsikringsselskaber, og siden løste de saakaldte Admiralskaber en lignende Opgave, idet Skibene slog sig sammen om gensidigt Følgeskab og Forsvar. Egentlig Søforsikring har været kendt allerede 1531, om end ikke benyttet, og i Slutningen af 16. Aarhundrede er den formodentlig blevet anvendt herhjemme — det var dengang hollandske og tyske Assurandører, der tegnedes hos. I Forordningen af 7. April 1619 omtales første Gang Forsikring i Lovene, og det drejer sig her vistnok om Søforsikring.

Fra det 17. Aarhundrede nævnes derefter talrige Tilfælde, og i det 18. var Omsætningen mellem Assurandørerne og Skibsfarten blevet saa stor, at Ønsket om et indenlandsk Søassurance-selskab blev mere og mere levende. Den Kreds af Handelens, Søfartens og — karakteristisk for Tiden — ogsaa Universitetets, Domstolens og Hoffets Mænd, der 1726 indgik til Kongen med et Andragende om Oktroj paa et Søassurancekompagni, argumenterede først ud fra de herskende merkantilistiske Synspunkter: Pengene til Præmier burde blive i Landet. Men de henviste ogsaa til, at de udenlandske Assurandører (indtil 1720 Enkeltpersoner, derefter ogsaa Selskaber) ofte var usolide, og at Mellemværendet med dem slugte store Summer til Vekselkurs o. l.

De tilbød derfor at skaffe 150,000 Rigsdaler til et — de facto — limiteret gensidigt Selskab, og de krævede ikke just Eneret til Forsikring, men Monopol som det eneste danske Selskab. De fik, hvad de ønskede, og i Ly af Oktrojen voksede da Kompagniet op og virkede tilfredsstillende under en — som Thorsen uden Festlyrik hævder — omsigtsfuld Ledelse.

Den videre Fremstilling kan ikke her følges i Enkeltheder. Et Hovedpunkt er Stillingen til Konkurrenterne. Thorsen sammenfatter Kompagniets første Periode 1726—86 under Titlen „Ene paa Markedet — opdukkende Konkurrence“. Medens nye indenlandske Selskaber udelukkedes af Oktrojen, kunde Enkelt-assurandører stadig virke, og her gjorde i 1760erne den kendte Storforretningsmand Niels Ryberg Kompagniet en Del Afbræk, og de Forsøg, det gjorde paa at skaffe sig absolut Monopol, mislykkedes. Tværtimod, med de friere Ideers begyndende Frembrud svækkedes Statsmagtens Modstand mod Konkurrencen, og i 1780erne lykkedes det de private Assurandører ved en Art Omgaaen af Oktrojen at danne et, foreløbigt dog løst sammenknyttet Selskab. Vi kommer hermed ind i „Den begrænsede Konkurrences Periode“ 1786—1830 og følger herunder de voldsomme Svingninger i Skibsfartens og Kompagniets Status. Efter den glimrende Periode 1778—86 fulgte en Tilbagegang 1786—92, der 1793 afløstes af en ny Opgang, som dennegang varede i næsten femten Aar, indtil Ulykkerne brød løs. Kompagniet havde imidlertid i de gode Aar med Forudseenhed skabt sig en betydelig Formue (den steg 1793—1807 fra 342 000 Rdl. til 1 187 000), og 1808 deltes Garantimidlerne i et gammelt og et nyt Fond. Man kom da forholdsvis godt over Pengekrisen m. m., og 30'erne bragte her som paa andre Omraader ny Fremgang.

Men nu stundede de fredelige Monopol-Tider mod Enden. Det var her som andre Steder i Samfundet: de gode Aar skabte Penge og rejste Selvfølelse, det aandelige Skifte omkring 1830 (sikkert, som det bør fremhæves, af langt dybere Rækkevidde end „Gennembruddet“ om 1870) bredte sine Frihedsideer ogsaa til det økonomiske Omraade. Efter Regeringsskiftet 1839 udtalte Grosserersocietetet 1841 sig til Gunst for de private Assurandører og anbefalede i Virkeligheden Oktrojens Ophør, efter at der allerede 1837 i „Fædrelandet“ var rettet en skarp Kritik mod Kompagniets fra ældre Tider arvede Administration. Regeringen udsatte da Konfirmationen af Oktroj og Konvention, til en Revision var foretaget, og da Kompagniet 1844 indsendte Forslag til en ny Konvention, afgav Grosserersocietetet 1847 en Betænkning, der i skarpe Ord gik imod en ny Oktroj. Man

hører den nye Tids Fodslag i Vendinger som disse: „Det er i Sandhed den hele kjøbenhavnske Handelsstands Tarv, hvormed saa mange andre Interesser staar i nøie og uadskillelig Forbindelse, hvorom det her gjelder, thi for denne er den størst mulige Udvidelse af Assuranceforretningerne af stor Vigtighed, en Udvidelse, der i Tiden, som allerede berørt, maa være betinget af flere Assuranceinstitutters Oprettelse“.

Inden Kancelliet havde resolveret i Sagen, kom Omvæltningen 1848 og den nye Forfatning. Oktrojen blev aldrig formelt hævet, men var reelt bortfaldet ved Nægtelse af dens Stadfæstelse. Hermed traadte Kompagniet ind i sin tredje Periode, den frie Konkurrences, som det stadig lever i. Hele Thorsens Afsnit om Aarene 1826—50 er af megen Interesse som Led i Tidens almindelige Udvikling.

Man kan maaske indvende mod Thorsens hele Fremstilling, at han i for ringe Grad direkte inddrager denne almindelige Historie i Behandlingen. Med andre Værker in mente vil man dog ikke stærkt dadle ham herfor. Han er overalt saglig og forsigtig, ogsaa i de forholdsvis faa Personalialia, han har medtaget. Anm. kan slutte med, hvad han sagde i Begyndelsen: det er en Bog, der vil bevare sin Betydning udover Anledningen. Der vil muligvis ved en langvarig, metodisk Gennemgang af Stoffet kunne skaffes nøjere Belysning af forskelligt i Søforsikringens Historie, men Thorsens Arbejde vil altid være grundlæggende. Og dette er, især naar det drejer sig om et Festskrift, ikke lidet sagt.

Povl Engelstoft.

K. VEDEL-PETERSEN: **Befolkningsspørgsmaalet**. 104 S. V. Pios Boghandel. Kjøbenhavn 1926. 1 Kr. 25 Øre.

Bogen er udkommet i den af Studentersamfundets Oplysningsforening udgivne Skriftserie: Kultur og Videnskab og giver efter en Gengivelse af Malthus-Teorien en kritisk Vurdering af denne og af Overbefolkningsspørgsmaalet. Forf. synes mig at have paavist meget klart, at Begrebet Overbefolkning — samfundsøkonomisk set — maa ses i Forhold til den tekniske Udvikling og navnlig til Levestandarden, der er noget andet end Malthus' Eksistensminimum. Forestillingen om Overbefolkning ligger vel overhovedet i dette, fordi det maa antages, at en Mand altid vil kunne yde mere end han nødvendigvis skal forbruge, medens det ikke er givet, at han under de forhaandenværende Forhold kan erhverve saa meget, som han anser for fornødent til Hævdelse af sin Standard. Bogen slutter med en befolkningsstatistisk Oversigt over danske Forhold. E. C.